

TRI KNJIGE O ZAGREBU

U vremenu kratkom ne samo sa stajališta prilično sporih zagrebačkih relacija izašle su iz tiska čak tri knjige o Zagrebu. Različite toliko u svemu da im, osim Zagreba u naslovu, gotovo ništa i nije zajedničko.

Kampuš — Karamanov »**Tisućljetni Zagreb**« u izdanju Školske knjige, široka, reprezentativna ali i ozbiljna freska, vrlo je značajan izdavački i kulturni pothvat. On s jedne strane odaje akribiju oba autorat (Ivan Kampuš i dr Igor Karaman), njihov znalacki pristup građi i njenoj obradi, pa je tečan tekst koji obuhvaća i više nego tisućljetno razdoblje zanimljivo i dobro napisano štivo. Dokumentacija, navedena na kraju knjige, uistinu je impozantna te ulijeva poštovanje prema uloženom trudu i postignutom rezultatu. Nema sumnje da nemalu zaslugu za istinitost teksta imaju i recenzenti dr Lelja Dobronić i Narcisa Lengel-Krizman te povijesno-umjetnički konzultant Draganja Jurman-Karaman.

Za bogato i reprezentativno grafičko rješenje zaslužni su prije svih kreator likovnog oblikovanja Jelena Musić, ilustrator Rudolf Sablić, suradnici-fotografi Mladen Grčević, Nino Vranić, Josip Vranić i Vilko Zuber. Međutim, tako reprezentativno i, po opremi evropsko ostvarenje, ne bi se moglo realizirati bez čitavog niza kvalitetnih suradnika, od fotografa koji su dali vrijedne pojedinačne priloge, pa sve do (u impresumu nabrojanih) grafičkih radnika kojima također pripada zaslužno priznanje.

Bogato ilustriran sadržaj podijeljen je u slijedeća poglavlja: Uvod,

Od davnih ljudi na širem području Zagreba do slavenskog naselja na Kaptolu

Od prvih početaka Zagreba do njegova pustošenja od Tatarata

Novi kraljevski varoš zagrebački Gradec i obnova Zagreba Razvitak Gradeca i Zagreba i njihovi sukobi

Opasni susjedi

U borbi za opstanak

Barokna obnova

Uspori gradanstva

Temelji modernoga grada

U novoj državi

Borbeni put Partije

Suvremeni velegrad

Pogovor.

U prilogu, međutim, nalaze se još:

Izbor knjiga, studija i članka o povijesti Zagreba,

Kratice naziva ustanova,

Kazalo imena osoba,

Kazalo imena mjesta i ostalih zemljopisno-povijesnih pojmova.

Zbornik »**Iz starog i novog Zagreba**« koji uporno, unatoč nemalim materijalnim teškoćama, izdaje Muzej grada Zagreba, dogurao je do petoga sveska. Iako je izašao tek nedavno, nominalno, to je svezak iz 1974. godine. Razlog zakašnjenja već je utvrđen — financijski problemi.

Kao i redovno, zbornik sadrži radove različite specifične težine. To su, poslije predgovora Franje Buntaka, slijedeći znanstveni prilozi:

Andela Horvat — Osvrt na probleme oko kamene okrunjene glave u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu,

Ivan Bach — Zlatari Zagreba u XVII stoljeću,

Franjo Buntak — Izgled i razvitak središta Zagreba u dva barokna stoljeća,

Lelja Dobronić — Zagrebački graditelji i građevinski ceh u XVIII stoljeću,

Ladislav Šaban — Antonius Weiner organifex zagrabienensis,

Andela Horvat — U povodu dileme o crkvi u Sesvetama,

Višnja Ivaniš — Oblikovni i konstruktivni razvoj građanske kuće u Vlačkoj ulici broj 5,

Slavko Batušić — Osnova za prvo kazalište u Zagrebu,

Ivan Bach — Sat zagrebačkog urara Johanna Steina s početka 19. stoljeća,

Stanislav Staničić — Namještaj zagrebačkog stolara Ivana Krafta iz godine 1824,

Vanda Ladović — Oslikani ciljevi građanskog streljačkog društva u Zagrebu,

Nada Premerl — Ples kao oblik društvenog života u prošlosti Zagreba,

Nada Grčević — Franjo Pommer prvi zagrebački stalni fotograf,

Miroslava Despot — Industrija Zagreba u drugoj polovici XIX stoljeća,

Mira Kolar Dimitrijević — Djelatnost Ivana Krmelja u gradskom zastupstvu Zagreba od godine 1925. do 1928,

Tomislav Premerl — Zagrebačka moderna arhitektura između dva rata,

Dušan Korać — Stvaranje i rad NOO-a u gradu Zagrebu,

Ivo Maroević — Život i djelo arhitekta Ive Zemljaka.

Kao što se vidi već iz naslova, broj je u velikoj mjeri posvećen arhitektonskim temama i to ga čini posebno zanimljivim sa stajališta arhitektonskog interesa.

S tog specifičnog arhitektonsko-urbanističkog aspekta još zanimljivija je treća knjiga posvećena Zagrebu »**Urbanistički problemi Zagreba kao velegrada**«.

Autor dr Vladimir Franolić suprotstavlja se u knjizi suvremenom (poslijeratnom) zagrebačkom urbanizmu, njegovim planovima i mnogobrojnim promašajima. Rušeći koncepciju postojećega zagrebačkog urbanizma kao brzopletu, nedomišljenu te ekonomski i prostorno neargumentiranu, zasno-

vanu na slabim tezama i pretpostavkama koje nemaju pravih temelja, Franolić ne samo što ruši i kritizira nego i predlaže alternativna rješenja za svaku napadnutu soluciju. I zato, bez obzira na to koliko se u svakom pojedinom detalju čovjek može složiti bilo s njegovom kritikom (u kojoj je, globalno, uzevši, uglavnom u pravu) i predloženim alternativnim rješenjima, knjiga je veliki doprinos neopterećenom razmišljanju o samim osnovama i pojedinačnim rezultatima zagrebačkom urbanizmu.

Iako autor nije urbanist, njegova su razlaganja urbanistički i prostorno vrlo razložna, logična, stručna i argumentirana, pa stoga zaslužuju ne samo pažnju »običnih građana i intelektualaca«, kojima je (po uvodnim riječima autora) knjiga prvenstveno namijenjena. Dobro je da je i pročitaju i vrlo ozbiljno uzmu u obzir i svi oni koji mogu djelotvorno utjecati na daljnji razvoj zapetljanoga zagrebačkog urbanizma. Jer, uzevši za moto izreku Eliela Saarinenena »Urbanist mora tražiti takva rješenja koja su logična, praktična, ekonomična i humana«, Franolić je nastojao da takva rješenja i predloži. Mnoga od njih zaslužuju najpuniju pažnju.

Grada knjige podijeljena je na predgovor, uvod, pogovor i četrnaest poglavlja, od kojih je svako za sebe podijeljeno na nekoliko logičkih cjelina. Budući da upravo ti manji odjeljci izražavaju svojim naslovima problematiku preciznije nego naslovi poglavlja, dobro je da ih sve nabrojimo. Možda će potpunija informacija nekoga potaći da se zainteresira za koristan sadržaj knjige.

Poglavljia obuhvaćaju:

1. Zagreb u prostoru i vremenu (Povijesni razvitak Zagreba; Zagreb kao velegrad, U čemu se sastoje urbanistički problemi Zagreba?)

2. Rijeka Sava (Osnovne značajke rijeke Save i njezinih obala, Regulacija Save i zaštita od poplava, Zagreb treba trajnu zaštitu od poplava, Zagreb — kao riječna luka na Savi, Savske vode kao izvor energije)

3. Željeznica (Uspori i pad klasičnih željeznica, Anomalije željezničkog čvorišta u Zagrebu, neke zablude u vezi s poslovanjem željeznica, Kapitulacija urbanista pred željeznicom, Kako riješiti problem željezničkog čvorišta u Zagrebu?)

4. Međugradski i međunarodni cestovni promet (Koristi i štete od prolaznog cestovnog prometa, Kojim pravcem treba da ide trasa autoputa?, Prigradski cestovni promet, Gdje ćemo graditi autobusne kolodvore?, Drugi razlozi protiv izgradnje autobusnog kolodvora u Držićevoj ulici, Veza autobusnog i željezničkoga kolodvora te zračnog terminala)

5. Gradski promet (Povijesni razvitak cestovnih mreža suvremenoga grada, Razvitak cestovne mreže u Zagrebu, Kako GUP rješava problem cestovne mreže u Zagrebu?, Neki pogrešni zahvati u vezi s cestovnom mrežom, Kako bi trebala izgledati cestovna mreža u gradu?, Reguliranje prometa na raskrižjima, Javna prijevozna sredstva)

6. Organizacija grada u prostoru (Mišljenja urbanista o organizaciji grada, Kako je grad Zagreb rješavao problem prometa u vezi s decentralizacijom?, Organizacija grada po

GUP-u, Kako bi trebao izgledati decentralizirani velegrad?)

7. Industrija (Uzroci koncentracije industrije i mišljenja urbanista o njezinoj decentralizaciji, Postanak i razvitak industrije u Zagrebu, Decentralizacija industrije kategorički imperativ)

8. Gornji grad (Sadašnje stanje u Gornjem gradu, Kako urbanistički planovi rješavaju problem oživljavanja Gornjega grada, Prijedlog za uređenje Gornjega grada)

9. Donji grad (Donji grad kao središte današnjega Zagreba, Što predviđa detaljni urbanistički plan na području Donjega grada do godine 2000, Nekoliko prijedloga za prostorno uređenje i konačno oblikovanje Donjega grada, Izgradnja garaža i problem motoriziranog prometa u Donjem gradu)

10. Trnje — novo gradsko središte (Ulica proleterskih brigada — urbanistički promašaj, Izgradnja Trnja u budućnosti prema Detaljnom planu, Trnju treba dati nove sadržaje, Zeleline površine u Trnju)

11. Stambena izgradnja, mikrorajoni (Sjeverna gradska zona, Južna gradska zona, Potrebna osnivanja mikrorajona, Kako izgrađivati mikrorajone, Sportski objekti i rekreacioni centri)

12. Metabolizam grada (Problem zagađivanja zraka, Problem opskrbe vodom, Opskrba hranom, Tržnice)

13. Kako financirati izgradnju grada (Etapa izgradnje

1971—1975, Zašto grad nema novaca za izgradnju planiranih objekata?, Kako financirati izgradnju grada)

14. Zagreb i njegova regija (Dokle seže zagrebačka regija, Zagrebačka regija danas, Perspektivni razvoj zagrebačke regije u budućnosti, Industrijalizacija zagrebačke regije kao osnovni preduvjeti njezina daljnje razvoja)

Dijapazon je vrlo širok, gotovo sveobuhvatan. Kritika postojećeg urbanizma i ponašanja je bespoštedna i — u pravilu — posve opravdana. O prijedlozima se, dakako, može diskutirati, svaki put prema konkretnoj dilemi i postavci. U cjelini — knjiga je više nego samo zanimljiva, polemična i otvorena: ona je i stimulaturna. Svojom polemičnošću ona potiče čitaoca ne samo da se odlučuje između oficijelnih i Franolićevih postavki nego da i sâm pronalazi vlastita rješenja i argumente.

Nema sumnje da takva poticajna vrijednost predstavlja kvalitetu koja je osobito značajna upravo sada kad postaje očigledno da ćemo i u (dosad od samoupravljanja otuđeno) područje urbanizma morati uvesti mnogo djelotvornije mehanizme širokog odlučivanja. A jasno je i ono što se u posljednje vrijeme toliko ističe s najviših mjesta: bez dobre i potpune informiranosti (koja je predtekst svakog uistinu vlastitog stava) nema ni djelotvornoga samoupravnog mehanizma.

Jer samoupravljanje bez informacija i znanja ostaje samo forma bez stvarnog sadržaja.

U urbanizmu je takve forme i formalizma bilo možda i ponajviše i odatle opće nepovjerenje građana da se u njemu išta može djelotvorno promijeniti.

Franolić, iako i sâm skeptik u tom pogledu (»Organizacija naših urbanista, u njihovim zavodima i ustanovama, toliko je jaka i monolitna da joj nikakvi, pa ni najjači prigovori, ne mogu naškoditi«.) potiče neke procese koji su — makar s toliko zakašnjenja — očito ante portas.

Od sve tri spomenute knjige o Zagrebu, od kojih svaka ima svojih vrijednosti i prednosti, specifičnu ulogu i vlastite značajke, Franolićeva je — upravo zato što je najkontroverznija i na određeni način najangažiranija u današnjici i njenim najsušnim problemima — možda ipak najvrednija pažnje ne samo urbanista i arhitekata nego i svih onih koji se aktivno odnose prema prostornoj (a time i ekonomskoj i urbanističkoj) politici Zagreba. Mimikrija nje neatraktivne, udžbeničke opreme ne treba zavarati: iza nje se krije zanimljiv, živ i životan materijal i obilje misli.

U gradu u kojem se nerijetko toliko razmišlja da se od mišljenja ne dospije djelovati ili se pak djeluje a da se nije promislilo, knjiga poput ove i više je nego dobro došla. Ona je istinski doprinos.

D. Venturini